

המערער: פלונית
(הנקבלת) באמצעות ב"כ עו"ד אסף דוק ועו"ד נוי לביא

-ג ד-

המשיבה: אוניברסיטת תל אביב
(הקובלת) באמצעות ב"כ עו"ד ירון זהבי

ערעור 4-2023 – החלטה

רקע עובדתי

1. הנקבלת, תלמידת שנה ב' בבית הספר לסייעוד, הועסקה כמשגיחה בבחינה הפסיכומטרית בערבית מטעם המרכז הארצי לבחינות ולהערכה (להלן, מאל"ו). הבחינה הפסיכומטרית מתקיימת בקמפוסים שונים ברחבי הארץ, והנקבלת שובצה להשגיח על בחינה באולם באוניברסיטה שבה היא לומדת, אוניברסיטת תל אביב.
2. במהלך הבחינה הגיע למאל"ו דיווח ובו צילומים של 7 עמודים שונים מהבחינה, ובהם 19 שאלות מהבחינה. לפי הדיווח שהתקבל במאל"ו, הצילומים הופצו על ידי אחד ממכוני ההכנה לבחינה הפסיכומטרית בערבית בשעת הבחינה, מכון מתחרה למכון שהעביר את הדיווח למאל"ו.
3. טפסי הבחינה מקבלים קוד מספרי מובחן בהתאם לכיתה שבה מתקיימת הבחינה. באמצעות קוד זה ידעו אנשי מאל"ו מאיזו כיתה נלקח טופס הבחינה. בנוסף, באחד הצילומים נראתה אצבע על העמוד, שעל הציפורן שלה מצוירת דוגמת לק ייחודית. באמצעותה איתרו אנשי מאל"ו את הנקבלת, שהמניקור על אצבעות ידיה היה זהה לזה שבצילום. הנקבלת הייתה המשגיחה היחידה בכיתה, וזאת עקב מחסור במשגיחים.
4. הנקבלת הועמדה לדין משמעתי בגין הפרה של שתי הוראות בתקנון המשמעת – סטודנטים (תשס"ח):
 - עבירה לפי סעיף 29.2 לתקנון – מסירת ידיעה כוזבת ביודעין לאוניברסיטה, רשויותיה, מוריה או עובדיה, או הסתרת מידע ביודעין, או ביצוע מעשה תרמית לשם קבלת זכויות באוניברסיטה, או בקשר ללימודים באוניברסיטה.
 - עבירה לפי סעיף 29.10 לתקנון – התנהגות שאינה הולמת את כבוד האוניברסיטה או מעמד של תלמיד, בין אם נעשתה בתחומי האוניברסיטה או מחוץ לה ובין אם נעשתה עקב או בקשר למעמד של תלמיד או לפעילות בקמפוס, הן במישרין והן בעקיפין.
5. בעקבות תלונת מאל"ו למשטרה, הועמדה הנקבלת גם לדין פלילי שעדיין מתנהל, ונוהלה נגדה תביעת נזיקין בהליך אזרחי, שהסתיים בפשרה ובתשלום של המתלוננת למאל"ו.
6. ההליך המשמעתי באוניברסיטה מתנהל מאז דצמבר 2021, ולאחר הליכים ממושכים ודיונים סוערים, קבעה הממונה על המשמעת שהקובלת הוכיחה את עובדות המקרה ודחתה את גרסתה העובדתית של הנקבלת, לפיה העבירה את צילומי 7 הדפים רק לאמא ובתשובה לשאלתה מה שלומה.

7. הנקבלת הורשעה בשתי העבירות בהן הואשמה, ונגזר עליה עונש של הרחקה מהלימודים לשני סמסטרים, שניתן להמיר בעבודות שירות לטובת הציבור בהיקף של 80 שעות, הרחקה על תנאי למשך שני סמסטרים למשך שנה, ועיכוב מתן זכאות תעודת התואר הראשון למשך שנה מהיום שבו תהיה הנקבלת זכאית לתואר מבחינה אקדמית.

8. כנגד החלטת הממונה על המשמעת הוגש ערעור מצד הקובלת על קולת העונש, וערעור שמנגד מצד הנקבלת הן על ההרשעה בעבירת התרמית והן על חומרת העונש. לאחר קבלת הערעורים, נוהל דיון בזום בהשתתפות הצדדים, שהתנהל בצורה עניינית ומקצועית, ולאחריו התבקשו הצדדים להשלים בכתב מספר טיעונים. לצדדים הובהר בתחילת הדיון כי הליך הערעור לא יעסוק בשאלות עובדתיות אלא אך ורק בשאלות משפטיות, ולכן הדיון התנהל תחת התשתית העובדתית שנקבעה על ידי הממונה על המשמעת, וכך גם החלטה זאת. נדון ראשית בטיעוני הצדדים לגבי היקף האחריות המשמעתית, ואחר כך בטיעוניהם לגבי העונש הראוי.

היקף האחריות – עבירת התרמית

9. הנקבלת טענה כי טעתה הממונה על המשמעת כשהרשיעה אותה בעבירה לפי סעיף 29.2, שכן הסיפא של הסעיף עוסק ב"ביצוע מעשה תרמית לשם קבלת זכויות באוניברסיטה, או בקשר ללימודים באוניברסיטה", בעוד שהמעשי הנקבלת לא נעשו לשם קבלת זכויות באוניברסיטה או בקשר ללימודיה באוניברסיטה. אין מחלוקת בין הצדדים כי מעשי הנקבלת לא נעשו לשם קבלת זכויות באוניברסיטה, ולכן השאלה שדורשת הכרעה היא האם התרמית נעשתה "בקשר ללימודיה באוניברסיטה".

10. הנקבלת טענה כי ב"אוניברסיטה" הסעיף מגביל עצמו לאוניברסיטת תל אביב, ותרמית כלפי מאל"ו או כלפי כלל האוניברסיטאות בארץ איננה נכללת בגדרי סעיף זה. לטענת הנקבלת, יש לפרש את 29.2 בהתאם לכללי הפרשנות במשפט הפלילי, ובפרט תוך שמירה על כלל הפרשנות המצמצמת ועל עיקרון החוקיות. בנוסף, הנקבלת הסתמכה על תקדים של בית דין לערעורים זה, ע/3/2008 שזיכה מעבירת התרמית סטודנט שרימה לגבי פגישותיו עם החניך, ואף הזהיר מפני פרשנות מרחיבה של סעיף התרמית.

11. הקובלת מצדה טענה כי הקשר בין מאל"ו לבין אוניברסיטת תל אביב הינו קשר מהותי ומשמעותי: אוניברסיטת תל אביב השתתפה באופן פעיל בהקמת מאל"ו ובמימונה בשנים הראשונות, ועד היום הועד המנהל של מאל"ו מורכב מנציגי האוניברסיטאות. מאל"ו מספקת שירות מרכזי לאוניברסיטה, ונועדה להחליף את הבחינות השונות שמועמדים היו צריכים לעבור כדי להתקבל לכל מוסד בנפרד בבחינה אחת שתוכר על ידי כל האוניברסיטאות בארץ. לאור כך, הקובלת גרסה כי המקרה הנוכחי מספק את התנאים שנקבעו בערעור ע/3/2008, שכן הוא עונה על החלופה לפיה "התרמית צריכה להיות בעלת זיקה ממשית ללימודים באוניברסיטה, מבחינת טיבה, ישירותה, עוצמתה והיקפה".

12. עוד תקדים שנידון בהרחבה על ידי הצדדים והממונה על המשמעת בהחלטתה הוא ע/2/2012, שם תלמידת אוניברסיטת תל אביב ניגשה לבחינה הפסיכומטרית כשהיא מתחזה לאחותה כדי לסייע לה להתקבל למכללת סכנין. באותו מקרה, בית הדין הפך הלכה קודמת והרשיע את הנקבלת בעבירה של הפרת הוראות (29.10).

13. המקרה שלפנינו הוא אם כן מקרה תקדימי, שכן למרות שאין מחלוקת כי המעשים של הנקבלת נכנסים בגדרי עבירת הפרת ההוראות, עד כה לא הייתה הכרעה ישירה בשאלה האם תרמית כלפי מאל"ו נכנסת בגדרי עבירת התרמית (סעיף 29.2).

14. שקלנו את נימוקי הממונה על המשמעת, שהתייחסה בהרחבה לסוגיה זאת בהחלטתה, כמו גם את הטענות שהצדדים העלו בכתב ובעל פה, והגענו למסקנה כי יש להותיר את הרשעת הנקבלת בעבירת התרמית על כנה.

15. ראשית, איננו יכולים לקבל את טענת הנקבלת לפיה פרשנות מצמצמת של סעיף 29.2 מביאה למסקנה כי הוא אינו חל על מעשה התרמית שלה. אפילו אם ננקוט בפרשנות מצמצמת טהורה, לשון הסעיף נוקטת בביטוי "לימודים" והיא איננה מוגבלת ללימודיה של הנקבלת עצמה (אחרת היה הסעיף משתמש בביטוי "בקשר ללימודים באוניברסיטה"). מעשי הנקבלת קשורים ללימודים באוניברסיטת תל אביב עצמה, שכן במעשה המרמה שלה, היא נתנה יתרון לא הוגן למספר לא ידוע של מועמדים שיכלו, בעזרת התרמית שלה, לקבל ציון גבוה יותר בבחינה הפסיכומטרית מזה שמגיע להם, וכך להבטיח לעצמם מקום באוניברסיטת תל אביב על חשבון סטודנטים אחרים שלא רימו.
16. שנית, אפילו אם הפרשנות המצמצמת הייתה מביאה לתוצאה לה טענה הנקבלת, גם במשפט הפלילי עצמו כלל הפרשנות המצמצמת לא קיים בגרסתו הטהורה, אלא מתווספת לו מידה של פרשנות תכליתית ("ניתן דין לפירושים סבירים אחדים לפי תכליתו, יוכרע הענין לפי הפירוש המקל ביותר עם מי שאמור לשאת באחריות פלילית לפי אותו דין." סעיף 34 כחוק העונשין התשל"ז – 1977). מאז חקיקת הסעיף הזה במסגרת תיקון 39, הפסיקה הדגישה אף יותר את רכיב הפרשנות התכליתית על חשבון זו המצמצמת (ע"פ 2831/95 אלבה נ' מדינת ישראל פ"ד נ(5) 221; דנ"פ 1558/03 מדינת ישראל נ' אסד פ"ד נח(5) 547). האם פירוש סעיף 29.2 כך שאינו כולל תרמית כלפי מאל"ו הוא פירוש סביר לפי תכליתו? אנחנו סבורים שלא. אין צורך לחזור על הדיון המפורט והמעמיק שערכה הממונה על המשמעת בהחלטתה, שכן הוא מדבר בעד עצמו. הקשר בין מאל"ו לאוניברסיטה הוא קשר אקדמי משמעותי, שכן מאל"ו אינו גוף עסקי עצמאי שרק פועל ברחבי הקמפוס אבל לא קשור לאוניברסיטה עצמה, כמו הקפיטריות למשל. מאל"ו הוא חלק אינטגרלי ממערך הקבלה ללימודים באוניברסיטת תל אביב, והקשר הזה אינו מתנתק רק בגלל שהאוניברסיטאות בחרו לפעול בשיתוף פעולה באמצעות מרכז משותף כדי להקל על המועמדים ולחסוך מהם היבחנות נפרדת בכל מוסד שבו הם שוקלים ללמוד.
17. לאור כך, גם פרשנות מצמצמת וגם פרשנות תכליתית מובילות אותנו לאותה מסקנה, לפיה מרמה כלפי מאל"ו נכנסת בגדרי סעיף 29.2, ולכן אנחנו מותירים את הרשעת הנקבלת בעבירת התרמית על כנה.

חומרת העונש

18. הנקבלת טענה כי אפילו אם תורשע בעבירת התרמית, יש עדיין להקל בעונשה ולבטל את עיכוב הזכאות לתואר, שמונע ממנה לגשת למבחן הממשלתי שיתקיים בספטמבר. נימוקי הנקבלת הן שההליך המשמעותי נמשך קרוב לשנתיים, התקדימיות של ההרשעה צריכה להתבטא בהקלה בעונש ושבמקביל להליך המשמעותי מתנהלים מול הנקבלת הליך אזרחי ופלילי.
19. בנוסף לטענות העקרוניות, הנקבלת צירפה גם חוות דעת פסיכולוגית ומכתב מהראש הרוחני של הקהילה שלה, שמפרטים את ההשפעות הקשות של ההליכים הללו על הנקבלת עצמה ועל משפחתה.
20. הקובלת מצדה גורסת שיש דווקא להחמיר בעונשה של הנקבלת. לטענת הקובלת, העבירה המדוברת חמורה מאוד ומצדיקה הרחקה בפועל, והנקבלת לא לקחה אחריות על מעשיה בשום שלב של ההליך.
21. גזר הדין של הממונה על המשמעת מפרט את השיקולים השונים ובוחר אותם באופן יסודי וביקורתי, ואנחנו שותפים לחלק ניכר מהמסקנות של הממונה על המשמעת. יחד עם זאת, לדעתנו הממונה נתנה משקל רב מדי להליכים הנוספים שמתנהלים במקביל, ואנו סבורים כי הליכים אלו ממחישים דווקא עד כמה חמורה התרמית של הנקבלת. כמו ההשלכות הנפשיות והמשפחתיות של ההליכים אלו, שמהווים גם לפי גישת הממונה פועל יוצא של מעשיה ולא נסיבות מקילות, גם ההליכים עצמם מהווים פועל יוצא של מעשי הנקבלת ולא נסיבות מקילות.
22. באשר להתמשכות ההליכים, מקריאת הפרוטוקולים וההחלטות התרשמנו שלנקבלת יש תרומה לא מבוטלת להתמשכות זאת. לנקבלת יש כמובן את הזכות לנהל את ההליך המשמעותי בהתאם להבנתה

ולעמוד על כל אחת מזכויותיה הדיוניות, אבל זכויות אלו לא מנביעות זכות נוספת להקלה בעונש אם כתוצאה מהקפדה זאת, ההליכים מתארכים.

23. נקודת המוצא שלנו היא, אם כך, שהעונש שדרשה הקובלת, שלוש שנות הרחקה בפועל, הוא העונש הראוי על מעשה תרמית חמור שכזה, שאל חומרתו הרבה מתווספת אי לקיחת האחריות של הנקבלת לאורך כל ההליך, כולל במענה לשאלותינו במהלך הדיון שקיימנו.

24. יחד עם זאת, החלטנו להקל בעונש הזה משני טעמים. ראשית, בניגוד לעמדת הממונה על המשמעת, אנו סבורים כי אכן יש להחלטה להחיל את סעיף 29.2 על מרמה כלפי מאל"ו יש אופי תקדימי, ויש לקחת את תקדימיות ההחלטה בחשבון בקביעת העונש. יחד עם זאת, המשקל שיש לשיקול זה אמנם אינו זניח, אבל הוא גם אינו רב: כפי שעלה בדיון בעל פה ובהשלמות הטיעונים בכתב, הרחקה בפועל נהוגה גם במקרים החמורים של הפרת הוראות 29.10, ולכן עצם הענישה בהרחקה בפועל על עבירת הפרת ההוראות אינו תקדימי. כהערה צדדית, איננו בטוחים שהרחקה בפועל במקרים של הרשעה בסעיף 29.10 מוצדקת כשלעצמה, שכן מדובר בעבירת סל עמומה, אך מאחר שהחלטנו להרשיע את הנקבלת בעבירת המרמה, לא נדרשת הכרעה בשאלה עקרונית זו. מה שכן, קיומם של תקדימים לגבי הרחקה בפועל בגין הפרת 29.10 מראה כי למרות שיש בהחלטה הנוכחית שלנו משום תקדים, עצם השתת עונש של הרחקה בפועל על תרמית שכזאת אינה תקדימית, אלא רק עצם השתת הענישה הזאת דרך עבירה אחת (29.2) ולא אחרת (29.10). לאור כל זאת, תקדימיות ההחלטה הביאה אותנו להפחית סמסטר אחד משלושת השנים שדרשה הקובלת.

25. שנית, במהלך הדיון התברר שהנקבלת התחילה לבצע את עבודות השירות שהוטלו עליה, וטרם כתיבת החלטה זאת, הודיעה הנקבלת לבית הדין שהיא אף סיימה את סך כל 80 השעות שהוטלו עליה. בצדק טענה הנקבלת שהיה על הקובלת להגיש בקשה לדחיית ביצוע, ומשזאת הוגשה רק לאחר הדיון, יש להתחשב בשעות שכבר ביצעה הנקבלת. לאור כך, החלטנו להותיר על כנה את האפשרות להמיר שני סמסטרים מהעונש בעבודות שירות, אף כי לא היינו מאפשרים זאת אילולא התחילה כבר לבצע את השעות הללו.

26. לפיכך, אנחנו גוזרים על הנקבלת:

- a. הרחקה מהלימודים למשך חמישה סמסטרים שאינם קיץ (כלומר לשנתיים וחצי) מיום מתן החלטה זאת, כאשר שני סמסטרים יומרו בעבודות השירות אותן כבר ביצעה הנקבלת. הנקבלת לא תוכל ללמוד בסמסטר ב' הקרוב (תשפ"ד), והפקולטה תהיה רשאית (אך לא מחויבת) לדרוש ממנה לחזור על הקורסים השנתיים אותה החלה בסמסטר הנוכחי (סמסטר א' תשפ"ד).
- b. הרחקה על תנאי לשנה נוספת למשך שנתיים נוספות מיום חזרתה ללימודים.

גב' שירה אדר

חברה ממונה

פרופ' דפנה לנגוט

חברה נבחרת

ד"ר עמית פונדיק

נשיא ביה"ד לערעורים (סטודנטים)